

Nationell strategi för svensk radioterapi

– utdrag ur rapporten från januari 2020

Rapporten är framtagen på uppdrag av Chefsrådet i svensk onkologi.

Projektgrupp: Björn Zackrisson, Umeå, Edvard Abel, Göteborg, Johan Reizenstein, Örebro, Kirsten Björnlinger, Lund, Mattias Hedman, Stockholm och Per Nodbrant, Jönköping, samt Kjell Bergfeldt, Skandionkliniken (projektstöd).

Strålbehandling är en av hörnstenarna i modern cancerbehandling och utgör den enda botande behandlingen för en stor andel patienter, exempelvis vid huvud-halscancer, barmcancer och prostatacancer, samt i kombination med andra modaliteter (främst kirurgi och kemoterapi) vid ytterligare ett antal diagnoser. Närmare hälften av alla cancerpatienter är aktuella för strålbehandling och antalet förväntas öka, inte minst genom nya indikationer, exempelvis finns potential och lovande resultat som pekar på att strålbehandling kan ha plats i cancerbehandlingen i kombination med nya läkemedel.

Ändå finns data från den europeiska samarbetsorganisationen ESTRO som talar för att strålbehandling är underutnyttjad, att ännu fler patienter borde få tillgång till strålbehandling.

Trots dess betydelse och ljusa framtidsutsikter har det under många år funnits en växande oro för utvecklingen inom svensk strålbehandling. Vetenskapliga artiklar som jämfört forskningsaktiviteten inom området i olika länder har pekat på att Sverige halkar efter. Oron har gällt hur detta faktum ska påverka möjligheterna att ge en säker och högkvalitativ behandling till svenska patienter och har manifesterats i flera rapporter. Dessa rapporter har dock inte lett till att utvecklingen vänt, trots att behovet varit uppenbart:

Svensk strålbehandling behöver stärkas.

Mot denna bakgrund beslutade landets verksamhetschefer inom onkologi att tillsätta en expertgrupp med uppdrag att ta fram ett underlag med förslag på hur utvecklingen

kan vändas, som förutom konkreta förslag också kan utgöra underlag för en samlad nationell strategi för utveckling av svensk strålbehandling.

I rapporten konstateras att kompetensutvecklingen inom svensk strålbehandling inte följt den allmänna utvecklingen på cancerområdet. När antalet patienter som diagnostiseras med cancer och som strålbehandlas för cancer nästan fördubblats sedan år 2000, har det totala antalet onkologer ökat med 133 procent, medan antalet högspecialiserade strål-onkologer endast ökat med 20 procent.

Samma tendens ser man inom forskning och utveckling där exempelvis antalet publicerade vetenskapliga artiklar inom strålbehandling hamnat på efterkälken jämfört med andra länder.

För att vända utvecklingen behövs en samordnad nationell strategi för svensk strålbehandling, som inkluderar kompetensförsörjning och forskning/utveckling inom alla specialitetsområden.

Om inte utvecklingen kan vändas finns stor risk för allvarliga konsekvenser som kommer att drabba landets cancerpatienter i form av försämrad vårdkvalitet och patientsäkerhet.

Bristen på forskningsmeriterade strål-onkologer kan också exemplifieras av att man vid Uppsala universitet och Akademiska sjukhuset under flera år försökt tillsätta en professur i klinisk strålbehandling. Trots att man annonserat och gjort omfattande sonderingar bland svenska strål-onkologer har man inte kunnat hit-

••• strålbehandling i Sverige – dåtid – nutid – framtid

Risker och konsekvenser		
<p>Ökat lidande: För patienterna innebär den utveckling vi ser idag en påtaglig risk för ökat lidande genom en ökad risk för biverkningar som kan undvikas och på sikt en försämrad överlevnad.</p> <p>Jämlik vård: Ojämligheten i förutsättningar för att ge en optimal strålbehandling kommer att öka.</p> <p>Resursslöseri: Ur ett samhällsperspektiv kan konsekvenserna med dagens situation bli ett suboptimalt resursutnyttjande i sjukvården och försämrade möjligheter till teknikutveckling i nya och gamla företag. Något som ger svensk industri sämre förutsättningar, inte minst på exportmarknaden.</p> <p>Sammanfattning: Patienter kommer att drabbas om den utveckling vi sett fram till idag inte kan vändas.</p>		
Här är några av projektgruppens åtgärdsförslag:		
Instans	Förslag	Exempel på genomförande
Regeringen	Ta ett större ansvar för utvecklingen inom strålbehandlingen	Ta fram en nationell strategi för att stärka svensk strålbehandling.
Regionala Cancercentrum	Säkerställ strålbehandlingens plats i vårdprogram och kvalitetsregister	Säkerställ att det finns strålkompetens i vårdprogramgrupper.
Enskilda regioner	Säkra kompetensförsörjning	Sätt mål att antalet strålunkologer ska öka som onkologin som helhet gjort, motsvarar cirka 100 fulltidstjänster med högspecialiserade strålunkologer fram till 2025.
Verksamhetschefer	Planera ST-utbildningen för att identifiera framtida strålunkologer	Tidig kontakt med strålbehandling under ST. Identifiera lämpliga strålunkologer som ges en längre placering. Övriga strålplacering kan kortas.
Svensk Onkologisk Förening	Stöd till kompetensförsörjning inom cancervården	Erbjuda utbildning som tillgodoser behovet av fortbildning inom strålbehandling.
Cancerfonden	Medverka till en strategisk satsning för att stärka den kliniska forskningen inom strålbehandling	Finansiera sex kliniska forskningsmånader för 15 onkologer – till projekt inom klinisk strålbehandling.
		Finansiera en infrastruktur för klinisk forskning inom radioterapi.

ta en enda kandidat som uppfyller kriterierna för en professur. Utlysningen har nu ändrats till ett lektorat.

Utmaningar som strålbehandlingen står inför

- För få specialister med hög kompetens inom radioterapi
- Organiserad fortbildning inom radioterapi saknas för all personal
- Kompetensbrist – vi har en mycket smal bas med kompetens att leda och bedriva forskning och utveckling
- Kompetensbristen gäller inte enbart strålunkologer utan även andra specialityrken knutna till forskningen.
- Forskningsfinansiering saknas för studier inom klinisk strålbehandling

Dessa utmaningar hänger ihop och påverkar varandra i en negativ spiral.

Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) publicerade 2016 en rapport som redan då beskrev den situation vi idag ser i förvärrad form. Cancerfonden beskriver i Cancerfundsrapporten (november 2019) att svensk cancerforskning tappar mark. Det finns också vetenskapliga artiklar som beskriver denna utveckling. Faktum är att redan 2003 skrev en grupp

forskare inom svensk strålbehandling en artikel som redan då uttalar en oro för den utveckling som vi ser idag. Men trots dessa rapporter har inget hänt som lyckats vända utvecklingen.

Risker och konsekvenser med denna utveckling har i dessa rapporter bedömts som allvarliga.

EXPERTGRUPPENS TILLÄGGSFÖRSLAG

I anslutning till SSM-rapporten 2016 skrev den expertgrupp som medverkat (Björn Zackrisson, Lars E Olsson, Crister Ceberg, Anna Bäck, Gunilla Frykholm, Lennart Blomqvist och Mikael Johansson) ett eget förslag till hur en satsning på svensk strålbehandling skulle kunna utformas. Där betonar man att evidensbaserad behandling och klinisk forskning är nödvändiga för att upprätthålla en hög patientsäkerhet. Därför behövs ett massivt stöd för klinisk forskning inom svensk strålbehandling, både i form av administrativt stöd och forskningsfinansiering.

I expertgruppens förslag betonas vikten av att bygga vidare på de nationella strukturer som redan finns och som utgör den infrastruktur för klinisk forskning som existerar men är underdimensionerad.”